

Dzieje Grodu Przemysła©

„Towarzystwo Miłośników Miasta Poznania im. Cyryła Ratajskiego”

„Dzieje Grodu Przemysła”

*„Dzieje Grodu Przemysła”
Numer 6/czerwiec 2012*

Mateusz Hurysz

Wkład Poznaniaków

do kultury światowej

Rola Poznańczyków w skarbcu ludzkości...

Część III – Dobrawa i Jordan

M. H.

*Przedmiotem kultury będzie wszystko to, co przyjmie czysty i szlachetny
skarbiec ludzkości, co odrzuci to znaczy, że nigdy nim nie było.
Historia nie raz pokazała, co przetrwało,
a co zginęło w czeluściach i mrokach przeszłości*

Metryczka osobowa		
1. Numer porządkowy	2	-
2. Postać	Dobrawa	ok. 930 – 977
3. Epoka	Średniowiecze	X w.
4. Wkład	Rola w chrystianizację Polski, pierwsza księżna Polski	

Metryczka osobowa		
1. Numer porządkowy	3	-
2. Postać	Jordan	? – 982/984
3. Epoka	Średniowiecze	X w.
4. Wkład	Rola w chrystianizację Polski, pierwszy biskup Polski	

1. Poznaniacy

Trzymając się przyjętych kryteriów można rzec, że zarówno Dobrawa Przemyslidka, jak i biskup Jordan byli Poznaniakami z wyboru, nie z urodzenia. W tym wypadku nie ma znaczenia, że nie znamy miejsc i dokładnych dat urodzenia tych dwóch osób. Ponieważ wiadomo na pewno, że nie urodziły się ani w Poznaniu, ani w Wielkopolsce. Więcej na ziemiach, które potem określano mianem polskich.

Dlaczego możemy zaliczyć te dwie historyczne postacie w poczet Poznaniaków – otóż biskup Jordan uważany jest za pierwszego biskupa poznańskiego (np. wg Thietmara, czy Długosza) nawet, jeśli to nie będzie w sensie formalnym, to choćby użytkowym. Należy pamiętać, że w początkach XII w. tytuł „biskup polski” był stosowany jako synonim „biskupa poznańskiego” (Gall Anonim). Więc jedno nie wykluczało drugiego. Z kolei Dobrawie przypisać można jej poznańskość między innymi za założenie kościoła Panny Marii na Ostrowie Tumskim w Poznaniu.

2. Wkłady do kultury światowej

Fundamentalna rola w chrystianizację powstającej i pogańskiej Polski

Nie przypadkowo w tym numerze zostały połączone dwie niezwykle ważne osoby w długotrwałym procesie chrystianizacji powstającego państwa Polskiego. Nie bez powodu niektórzy historycy uważają na podstawie przekazów źródłowych, że początkowo był kapłanem towarzyszącym Dobrawie, przybyłej do Polski w 966 r. żonie Mieszka I (w orszaku ślubnym Dobrawy przybyli na ziemię polskie chrześcijańscy duchowni – przypuszcza się, że wśród nich mógł być właśnie Jordan).

Dobrawa poprzez fundację kościołów i udziale nakłonienia męża do przyjęcia chrztu 966 r. (pomijając osądy, że przyjęcie chrześcijaństwa przez Mieszka I było jednym z punktów porozumienia polsko-czeskiego i umniejszając przez to rolę Dobrawy w nawróceniu męża jak przedstawiali kronikarze średniowieczni), a Jordan przez wypełnienie swojej posługi misyjnej na terenie pogańskich ziem polskich.

Nie ma żadnych wątpliwości, że rola księżniczki Dobrawy i biskupa Jordana w II połowie X w. na terenach powstającej Polski była przełomowa w kształtowaniu z władcą Mieszkiem I przyszłości Polski. Dzisiejsze dziedzictwo to ponad dziesięciowiekowa spuścizna wartości łacińsko-chrześcijańskich sięgająca swoimi korzeniami tych czasów, jest związana z posługą i działalnością dwóch historycznych i zasłużonych osób dla Europy oraz ówczesnego świata.

3. Biogramy

a) księżna Dobrawa Przemyslidka

Rys ogólny	
Dobrawa (czes. Doubravka) (ur. ok. 930, zm. 977) – księżniczka czeska z dynastii Przemyslidów, księżna polska, żona Mieszka I. Córka księcia czeskiego Bolesława I Srogiego, siostra Marii, matka Bolesława I Chrobrego i Świętosławy (?) Sygrydy. Według źródeł nakłoniła swojego męża do przyjęcia chrztu w 966. Obecnie sądzi się, że zmiana wyznania przez Mieszka I była jednym z punktów porozumienia polsko-czeskiego, a rola Dobrawy w nawróceniu męża nie była aż tak istotna jak przedstawiali ją średniowieczni kronikarze.	
Imię	
Trudności sprawia określenie pierwotnej formy imienia Dobrawy. W świecie badań historycznych główny antagonizm przebiega na linii pomiędzy formami "Dobrawa" a "Dąbrówka". Większość historyków opowiedziało się za pierwszą wersją imienia. Dobrawa Pierwsze z wymienionych imion sankcjonuje się zazwyczaj przekazem kronikarza Thietmara, biskupa merseburskiego, którego źródło na temat tego imienia jest najstarsze. Kronikarz ten zapisał imię Przemyslidki jako "Dobrawa", po czym wytłumaczył, że wyklada się ono jako "Dobra". Wspiera się ten pogląd przekazem najstarszych roczników krakowskich, które przekazują formę "Dubrovka". Zaznaczając, że w tamtym czasie wyjściowe "Du" dla imion słowiańskich było zamienne z "Do" czy "Da", można wnosić za "Dobrawą". Za taką a nie inną formą świadczyć też mogą późniejsze zapisy kronikarskie/rocznikarskie mianujące Dobrawę-Dąbrówkę "Dobrochną", "Dobrawcą", "Dobrowcą". Dąbrówka To imię wywodzi się ze źródeł późniejszych. Sankcjonuje się je zazwyczaj na zasadzie dyskredytowania formy "Dobrawa", które miało być albo zdrobnieniem od Dobrosławy i tym samym imieniem wtórnym/późniejszym, albo pochodzącym ze źródeł niemieckich, nieznających realiów języków słowiańskich i z tego powodu zawodnych. Swoją etymologię imię to bierze z XIII/XIV-wiecznych roczników poznańskich, gdzie widnieje zapis "Dambrowka". Jest to źródło trzecie z kolei, patrząc podług starszeństwa. Pomimo to przez niektórych uczonych uznane zostało za najlepsze, ponieważ wcześniejsze źródła nie mogły oddać prawdziwego charakteru, w jakim przyjęło się to imię na rdzeniu polskim.	
Życiorys	
Data urodzenia Nie jest znana data urodzenia Dobrawy. Jedyną wskazówką jest przekaz kronikarza Kosmasa z Pragi, twierdzącego, że Dobrawa w chwili ślubu z Mieszkiem I była kobietą podeszłego wieku. Przekaz ten uchodzi za tendencyjny i mało wiarygodny; niektórzy badacze nazywają go wprost złośliwą amplifikacją. Możliwe, że pisząc o wieku Dobrawy, Kosmas zestawiał ją z postacią siostry noszącej imię Mlada. To miałyby dać mu podstawę do określenia Dobrawy jako "starej". Niewykluczone również, że Kosmas pomylił pierwszą żonę Mieszka z drugą, Odą, która w chwili ślubu miała ok. 19-25 lat, więc na warunki średniowieczne rzeczywiście była stosunkowo zaawansowaną wiekiem panną młodą. Z przekazu Kosmasa nie można wysnuć żadnych pewniejszych wniosków. W konsekwencji data narodzin żony Mieszka	

I pozostaje nieznana. Mimo to niektórzy badacze podejmują się pewnych spekulacji, np. Jerzy Strzelczyk przyjął, że w *świecie ówczesnych pojęć i zwyczajów matrymonialnych (gdy regułą było wydawanie za mąż dziewcząt kilkunastoletnich) nie była już Dąbrówka pierwszej młodości, to znaczy mogła mieć dwadzieścia lub dwadzieścia kilka lat.*

Pochodzenie i losy do 965

Była córką Bolesława I Srogiego, księcia czeskiego z dynastii Przemyślidów; siostrą Bolesława II Pobożnego, Strachwka Chrystiana i Młady Marii.

O jej dzieciństwie i młodości nie zachowały się żadne wiadomości.

Już w 1895 roku Oswald Balzer obalił pogląd, jakoby Dobrawa poślubiła Guntera z Merseburga, margrabiego miśnieńskiego, z którym rozstała się przed 965 rokiem – ich dzieckiem miał być Guncelin. Pogląd ten opierał się na tym, że kronikarz Thietmar czterokrotnie nazwał Guncelina, syna Guntera, bratem Bolesława I Chrobrego, syna Dobrawy. Obecnie badacze sądzą, że albo Guncelin i Bolesław Chrobry byli braćmi ciotecznymi, albo mieli za żony dwie siostry.

Małżeństwo z Mieszkiem I i rola w chrystianizacji Polski

W drugiej połowie 964 roku został zawarty sojusz między Bolesławem I Srogim a Mieszkiem I, księciem polskim. W celu utwierdzenia przymierza w 965 roku Dobrawa została wydana za Mieszka I. Między małżonkami istniała różnica wyznania – ona była chrześcijanką, on poganinem.

Dwa niezależne od siebie źródła przypisują Dobrawie istotną rolę w nawróceniu Mieszka I na chrześcijaństwo. Pierwszym jest Kronika Thietmara z Merseburga, urodzonego dwa lata przed śmiercią Dobrawy; niemiecki kronikarz pisał, że czeska księżniczka starała się zdobyć – nawet za cenę łamania postów – wpływ na męża, aby skłonić go do przyjęcia chrześcijaństwa – co jej się w końcu udało.

Z kolei piszący na początku XII wieku Gall Anonim podaje, że Dobrawa przybyła do Polski w otoczeniu dostojników świeckich i duchownych. Miała zgodzić się na ślub z Mieszkiem I pod warunkiem, że ten przyjmie chrzest. Polski książę ochrzcził się i dopiero wtedy mógł poślubić czeską księżniczkę.

Za wiarygodniejszą uchodzi relacja Thietmara, urodzonego w 975 roku; podkreśla się, że obydwa źródła są od siebie niezależne.

Badacze twierdzą, że chrzest Mieszka I był podyktowany korzyściami politycznymi i nie przypisują Dobrawie praktycznie żadnej roli w nawróceniu męża. Zwracają uwagę, że relacja o nawróceniu Mieszka przez Dobrawę wpisywała się w kościelną tradycję nawracania za pośrednictwem kobiet.

Literatura przedmiotu nie odmawia Dobrawie za to pewnej roli w chrystianizacji Polski. W orszaku ślubnym Dobrawy przybyli na ziemię polskie chrześcijańscy duchowni; przypuszcza się, że wśród nich mógł być Jordan, pierwszy polski biskup (od 968).

Tradycja przypisuje Dobrawie założenie kościołów św. Trójcy i św. Wita w Gnieźnie oraz kościoła Panny Marii na Ostrowie Tumskim w Poznaniu.

Małżeństwo Dobrawy i Mieszka utwierdziło sojusz polsko-czeski; utrzymywał się on do śmierci czeskiej księżniczki. We wrześniu 967 roku w bitwie z Wichmanem i Wolinianami Mieszka I wspomagały czeskie posiłki. Gdy w 973 roku po śmierci cesarza Ottona I Wielkiego doszło w Niemczech do rywalizacji o sukcesję po nim, zarówno mąż Dobrawy, jak i jej brat – Bolesław II Pobożny, książę czeski – popierali tego samego kandydata – bawarskiego księcia Henryka II Kłótnika.

Potomstwo

Z małżeństwa Dobrawy i Mieszka I pochodzili:

- Bolesław I Chrobry, ur. 967, zm. 17 czerwca 1025, książę i król Polski;
- Świętosława(?) Sygryda, ur. zapewne 968-972, zm. po 1014, żona Eryka Zwycięskiego, króla Szwecji, która po jego śmierci poślubiła Swena Widłobrodego, króla Danii.

Niektórzy badacze przypuszczają, że Dobrawa i Mieszko mieli jeszcze córkę – matkę lub babkę księcia pomorskiego Siemomysła.

Śmierć i miejsce pochowania Dobrawy

Dobrawa zmarła w 977 roku. W wydanej w 1888 roku książce Józef Ignacy Kraszewski pisał, że *odkryto grób jej w katedrze gnieźnieńskiej pod glazem oznaczonym tylko prostym krzyżykiem. Żadnych w nim nie znaleziono pamiątek, oprócz zbitwiałych szat koloru fioletowego i purpurowego, a na głowie ważkiej przepaski, złotem przerabianej.*

Podobny pogląd o miejscu pochówku Dąbrówki wyraził już wcześniej, w 1843 roku, Edward Raczyński w dziele *Wspomnienia Wielkopolski to jest województw poznańskiego, kaliskiego i gnieźnieńskiego*. Jednak obecnie miejsce pochowania tej czeskiej księżniczki uchodzi za nieznane.

Śmierć Dobrawy osłabiła sojusz polsko-czeski; rozpadł się on ostatecznie w połowie lat 80. X wieku.

b) biskup Jordan

Pochodzenie

Na temat pochodzenia Jordana brak jakichkolwiek bezpośrednich danych. Na podstawie jego imienia można jedynie wnioskować, że pochodził z któregoś z krajów romańskich (Włochy, Lotaryngia lub Francja). Jan Długosz uważał go za rzymianina z rodu Orsini jednak podanie to nie ma żadnej wartości historycznej. Pewną populamością w literaturze przedmiotu cieszy się wysunięta przez Władysława Abrahama[4] hipoteza o jego pochodzeniu z diecezji leodyjskiej w Lotaryngii (obecnie Liège w Belgii). Inna hipoteza zakłada, że mógł być Włochem z patriarchatu Akwilei, który obejmował swoją jurysdykcją ludy słowiańskie na północno-zachodnich Bałkanach. Bez względu na narodowość prawdopodobny jest jego związek z diecezją ratybońską, której podlegały wówczas Czechy. Najprawdopodobniej należał do zakonu benedyktynów, choć źródła nigdzie wyraźnie tego nie stwierdzają.

Status prawny

Kronikarz Thietmar z Merseburga twierdził, że Jordan był diecezjalnym biskupem poznańskim i sufraganiem metropolii magdeburskiej. Przekaz ten był w XIX i w początkach XX wieku akceptowany przez historyków tak polskich jak i niemieckich, choć już w 1890 Władysław Abraham zwrócił uwagę, że o biskupstwie poznańskim milczą przywileje papieskie dla Magdeburga z lat 968-981, mimo że wymieniają inne sufraganie tej metropolii. Abraham tłumaczył te sprzeczności w ten sposób, że diecezja poznańska nie była jeszcze wówczas zorganizowana na normalnych zasadach, lecz była diecezją misyjną, a podległość biskupa Jordana metropolitom magdeburskim wynikała z ogólnych sformułowań dokumentów papieskich o podleganiu im ziem słowiańskich "za rzekami Łabą i Sałą". W 1920 roku niemiecki historyk Paul Fridolin Kehr wykazał jednak, że magdeburska tradycja o podległości Jordana i jego następcy Ungera metropolitom magdeburskim jest oparta na fałszerstwach i dziś nie ma już wątpliwości, że przynajmniej w tej kwestii merseburski kronikarz minął się z prawdą. Rzeczywisty status prawny Jordana jako biskupa jest przedmiotem sporu historyków. Można rozważać kilka hipotez, gdyż żadne z źródeł sprawy tej nie wyjaśnia:

- Był tzw. biskupem misyjnym podległym bezpośrednio papieżowi, bez ściśle oznaczonej stałej diecezji,
- Był biskupem diecezjalnym egzymowanym, tzn. takim, który miał już ściśle ustaloną diecezję, ale nie podlegał żadnemu metropolicie, lecz bezpośrednio papieżowi
- Był biskupem diecezjalnym podległym arcybiskupom mogunckim

Dominiuje jednak pogląd, że był biskupem misyjnym podległym bezpośrednio papieżowi.

Odrębną sprawą jest natomiast siedziba Jordana jako biskupa polskiego. Łączenie Jordana z Poznaniem opiera się w głównej mierze na świadectwie Thietmara. Ponieważ jednak w kwestii podległości metropolitalnej Jordana kronikarz ten minął się z prawdą, również i w tej sprawie jego wiarygodność jest podważana. Najstarsze roczniki mówią jedynie o ordynowaniu Jordana na biskupa Polski, dopiero pod koniec trzynastego wieku jeden z roczników poznańskich precyzuje, że był on biskupem poznańskim (tak twierdził potem także Długosz). Rozpoczęcie wznoszenia pierwszej katedry w Poznaniu jest ostatnio datowane na lata 80. X wieku. Niektórzy jednak wątpią czy można ją łączyć z Jordanem i uważają, że jego siedzibą była główna stolica państwa, czyli Gniezno, względnie, że nie miał stałej siedziby tylko podróżował wraz z dworem książęcym po kraju.

Wydaje się jednak, że przekaz Thietmara, późniejsza tradycja poznańska, wezwanie Katedry poznańskiej (św. Piotra) wskazujące na bezpośrednią łączność kościoła poznańskiego ze Stolicą Piotrową uprawdopodobniają, że to właśnie Poznań był siedzibą Jordana, jeśli nawet nie w sensie formalnym, to przynajmniej użytkowym. Warto też zauważyć, że, jak się zdaje, jeszcze w początkach XII wieku tytuł "biskup polski" był używany jako synonim "biskupa poznańskiego".

Działalność

Próba rekonstrukcji działalności Jordana jest w dużej mierze oparta na domysłach. Niektórzy historycy sądzą, że początkowo był kapłanem towarzyszącym Dobrawie, przybył do Polski w 966 roku małżonce Mieszka I, lub też że był

biskupem pomocniczym diecezji ratybońskiej, której podlegały Czechy, albo mnichem wysłanym do Polski na misję bezpośrednio przez cesarza. Polskie i czeskie roczniki podają zgodnie rok 968 jako datę jego ordynacji, niektórzy historycy uważają jednak, że należy ją przesunąć o rok lub dwa lata wstecz, zwi. że Thietmar zdaje się go łączyć bezpośrednio ze chrztem Mieszka.

Jeśli wierzyć przekazom magdeburskim, w grudniu 968 Jordan był obecny przy intronizacji pierwszego metropolity magdeburskiego Adalberta.

Na temat jego działalności jako biskupa polskiego mamy jedynie ogólną relację Thietmara, iż wiele się z nimi (tj. poddanymi Mieszka) napocił, zanim-niezmordowany w wysiłkach-nakłonił ich słowem i czynem do uprawy winnicy Pańskiej.

Jordan zmarł ok. 982–984. Jego bezpośrednim następcą został prawdopodobnie Unger (mniej prawdopodobna hipoteza zakłada, że był nim jakiś nieznan z imienia biskup).

4. Ciekawostki

a) księżna Dobrawa Przemyslidka

1. Najbardziej znanym ikonograficznym przedstawieniem Dobrawy jest portret autorstwa Jana Matejki.
2. Wizerunek Dobrawy został umieszczony na dawnym polskim banknocie dwuzłotowym z 1936 roku.
3. Jej postać wraz z Mieszkim I została również przedstawiona na obiegowej monecie 100-złotowej wyemitowanej w 1966 oraz na 100-złotowej monecie próbnej bitej w 1960 i 1966 roku (obie według projektu J. Gosławskiego).
4. Dobrawa pojawia się m.in. w powieściach:
 - Lubonie Józefa Ignacego Kraszewskiego (1876),
 - Dzikowy skarb Karola Bunscha (1945).
5. W filmie Gniazdo z 1974 roku w reżyserii Jana Rybkowskiego w postaci Dobrawy wcieliła się Wanda Neumann.

b) biskup Jordan

1. Biskupa upamiętnia nazwa mostu łączącego Ostrów Tumski ze Śródką w Poznaniu Most Biskupa Jordana (otwarty w 2007).

5. Ikonografie

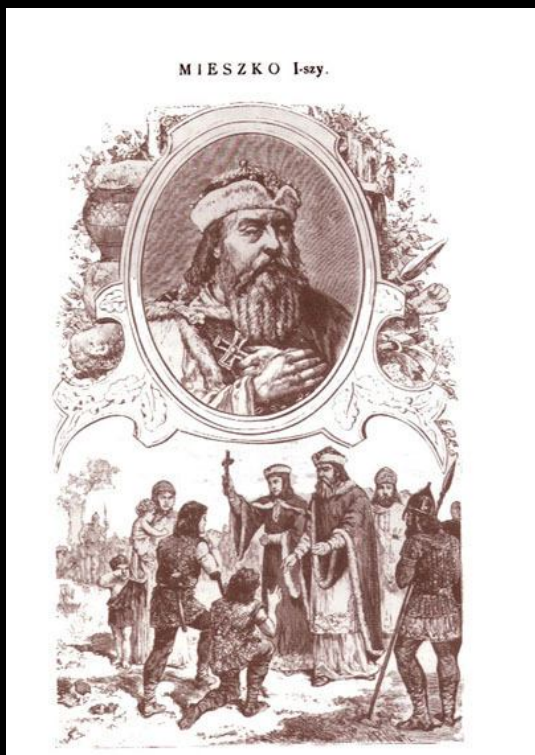
a) księżna Dobrawa Przemyslidka

1. Dobrawa

2. Dobrawa według Jana Matejki (1886)

3. Mieszko, z poganina, z pomocą żony Dobrawy, staje się krzewicielem wiary. Rycina Henryka Pillatiego

4. 2 złote polskie z wizerunkiem Dobrawy

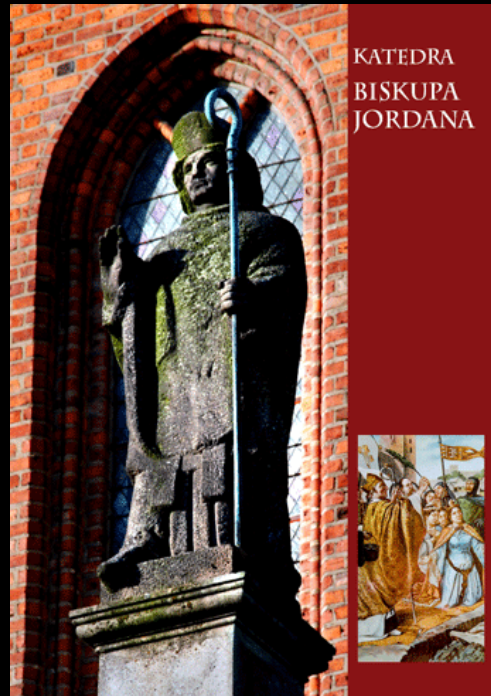
5. Popiersie Dobrawy na Palacu Ursynowskim

b) biskup Jordan

6. Biskup Jordan

7. Katedra Biskupa Jordana

6. Opracowania i ikonografie

Tekst przedrukowany z drobnymi zmianami z:

http://pl.wikipedia.org/wiki/Dobrawa_Przemy%C5%9Blidka
[http://pl.wikipedia.org/wiki/Jordan_\(pierwszy_biskup_Polski\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Jordan_(pierwszy_biskup_Polski))

Źródła ikonograficzne:

1. <http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Dobrawa.jpg&filetimestamp=20060122132137>
2. http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:D%C4%85br%C3%B3wka_Czeska.jpeg&filetimestamp=20080215203057
3. http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Mieszko_Kraszewskiego.jpg&filetimestamp=20060822215843
4. [http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:5_z%C5%82ote_banknote,_averse_\(Poland,_1936\).jpg&filetimestamp=20050103184046](http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:5_z%C5%82ote_banknote,_averse_(Poland,_1936).jpg&filetimestamp=20050103184046)
5. http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:POL_Warsaw_Pa%C5%82ac_Ursyn%C3%B3w9.jpg&filetimestamp=20070331222922
6. <http://regionwielkopolska.pl/wybitni-wielkopolanie/jordan-984.html>
7. <http://www.wkn.h2.pl/wyd/images/stories/pdf-czasopism/katedrabiskupajordana-2008.pdf>
Strona 04 –
a) <http://www.gazetakrakowska.pl/artykul/510353,kobiety-ktore-mialy-wplyw-na-historie-polski,id,t.html>
b) http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Jordan_Katedra_w_Poznaniu_RB1.JPG&filetimestamp=20070703222135
Strona 15 – http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Jordan_Bridge_Poznan.jpg&filetimestamp=20080514222325

Wejście na most od strony Ostrowa Tumskiego

Dzieje Grodu Przemysła©

Dzieje Grodu Przemysła©